

Σινασός

ΚΕΝΤΡΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΘΗΝΑ 2004

Εικόνα εξωφύλλου: Οι βράχοι της μονής Αγίου Νικολάου (φωτ. 47)

© Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών – Ευαγγελία Μπαλτά, 2004
ISBN: 960-87610-3-4

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή ή η αναδημοσίευση μέρους ή ολόκληρου του βιβλίου αυτού, με οποιονδήποτε τρόπο, φωτοτυπικό, ηλεκτρονικό, ηχογράφησης κλπ., χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη. (Νόμος 2121/1993 και κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, που ισχύουν στην Ελλάδα).

Συνασός

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ

Επιμέλεια
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΤΑ

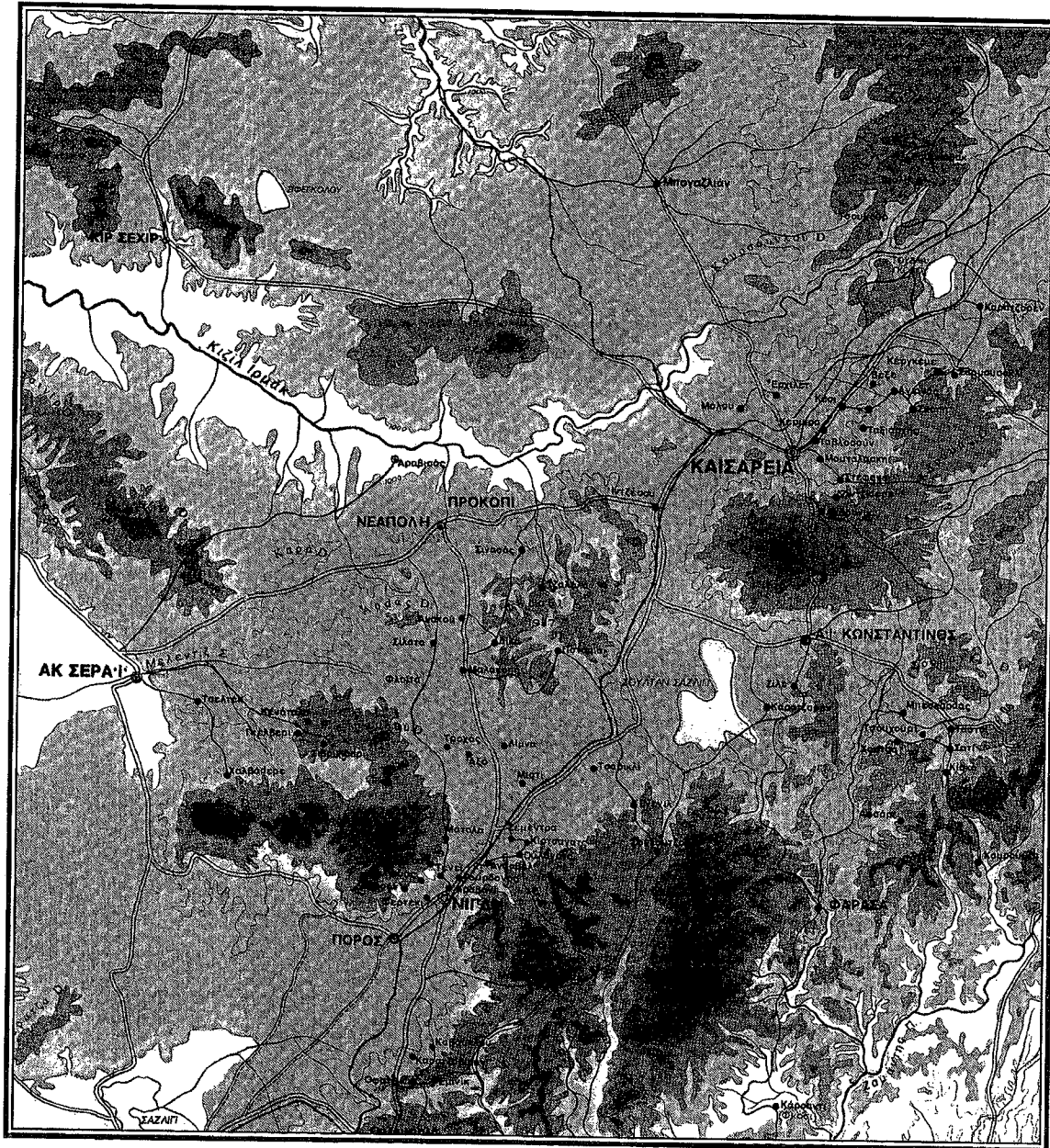
ΚΕΝΤΡΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΘΗΝΑ 2004

*Η έκδοση
πραγματοποιήθηκε με τη χορηγία
της Λοίλας Β. Χατζηγεωργιάδου-Κέρρακουφ*

*Αφιερώνεται
στη μνήμη των αδελφών της
Ελένας Β. Χατζηγεωργιάδου-Κοριακού
και
Απόστολου Β. Χατζηγεωργιάδου*

Περιεχόμενα

<i>Πρόλογος</i>	9	ΚΟΝΑΚΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΗΡΙΑ	118
<i>Συντομογραφίες</i>	17	<i>Η Δημογεροντία</i>	120
<i>Χάρτες</i>	8, 26	<i>Το πατρικό μου σπίτι</i>	153
ΜΝΗΜΕΣ	18	<i>Τα μπογιατζήδικα</i>	157
<i>Μια εκδρομή από Ζιντζή-Δερέ εις Ιντζέ-Σου</i>		<i>Πώς κρίνουν τους νοσταλγούς Μακεδόνας</i>	
<i>και εκείθεν εις Σινασόν</i>	19	<i>οι ομόθητικοί των της Καππαδοκίας</i>	168
ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ	24	ΞΕΝΙΤΕΙΑ	174
<i>Τα μαχαλάδια μας</i>	25	<i>Πόσο χρόνου παγαίνησαν στην Πολ'</i>	176
<i>Η γούρνα μας</i>	27	<i>Ανταλλαγή Πληθυσμών</i>	181
<i>Καπάν</i>	49	ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ	182
ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΞΩΚΚΛΗΣΙΑ	64	<i>Ασχολίες Σινασιτών</i>	187
<i>Εκκλησία Κωνσταντίνου και Ελένης</i>	65	ΓΛΕΝΤΙΑ, ΧΑΡΕΣ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ	190
<i>Εκκλησία Ταξιαρχών Μιχαήλ και Γαβριήλ</i>	75	<i>Τα χάνια μας</i>	194
<i>Μοναστήρι του Αγίου Νικολάου</i>	78	<i>Τα τραγούδια</i>	204
<i>Εξωκκλήσια στη Γοργολή</i>	91	<i>Ίσος - Καρσιλαμάς</i>	213
<i>Οι Βραχτές</i>	96	<i>Σινασίτες - Καστερονοί</i>	217
<i>Παιδικές αναμνήσεις</i>	98	ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ	221
ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ	100	<i>Φωτογραφίες - Φωτογράφοι</i>	222
<i>Το σχολειό μας</i>	102	<i>Κατάλογος πληροφορητών</i>	228
<i>Τα παραμύθια του Άντερσεν</i>	111	<i>Πηγές - Βιβλιογραφία</i>	233
		<i>Ευρετήριο</i>	243

Χάρτης 1.
Καλαμάκι.
(Αρχείο ΚΜΣ).

Πρόλογος

Οι ανέκδοτες φωτογραφίες της Σινασού από το Αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών επρόκειτο αρχικώς να αποτελέσουν, μαζί με τις αντίστοιχες του Προκοπίου, ενιαίο λεύκωμα. Όσο όμως προχωρούσε η εργασία, το μέρος που αφορούσε το Προκόπι αποκτούσε δομή αυτοτελούς τόμου· προτίμησα έτσι το φωτογραφικό υλικό της Σινασού να συστήσει άλλον, ανεξάρτητο, τόμο. Το λεύκωμα του Προκοπίου (*Προκόπι: Φωτογραφίες από το Αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 2004*) κλείνει με τη φωτογραφία του σιντριβανιού από το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου Σινασού, προαναγγέλλοντας, πέραν άλλων σημειώσεων, την έκδοση δεύτερου λευκώματος, αφιερωμένου στη Σινασό.

Κατά την οργάνωση του ανέκδοτου φωτογραφικού υλικού της Σινασού από το Αρχείο του ΚΜΣ, του Σωματείου “Η Νέα Σινασός” και της οικογένειας του Λάμπη Παπάδη, προέκυψε η ανάγκη να συμπεριληφθούν στο σώμα που δημιουργήθηκε και οι φωτογραφίες του λευκώματος *Η Σινασός. Το διαμάντι της Ανατολής*, που

κυκλοφόρησε το 1924. Αναμφίβολα, οι φωτογραφίες του παλαιού εκείνου λευκώματος, αντιπροσωπευτικές της τοπιογραφίας της σινασίτικης μνήμης, συνιστούν σημείο αναφοράς για τις υπόλοιπες, παλαιότερες και νεότερες, οι οποίες αναγκαστικά έπρεπε να συνταχθούν μαζί τους.

Ογδόντα χρόνια, λοιπόν, μετά την έκδοση του πρώτου λευκώματος κυκλοφορεί ένα καινούριο, εμπλουτισμένο με φωτογραφίες που χρονολογούνται πριν από το 1924 και άλλες που τραβήχτηκαν από τους Σινασίτες πρόσφυγες, τον Λάζαρο Τακαδόπουλο και τον Βασίλη Ισόπουλο, όταν επισκέφθηκαν την Πατρίδα το 1951 και το 1959, και από τους συνεργάτες του ΚΜΣ κατά την αποστολή τους στην Καππαδοκία, επίσης το 1959.

Τι ήταν όμως το λεύκωμα της Σινασού, που κυκλοφόρησε αμέσως μετά την Ανταλλαγή; Λίγο πριν από την Έξοδο, κι ενώ πολλαπλές επιτροπές ασχολούνταν με την εύρεση του νέου τόπου εγκατάστασης στην Ελλάδα, συνέλεξαν, κατέγραφαν κοινοτική και ιδιωτι-

κή περιουσία, αποφασίστηκε και η φωτογραφική αποτύπωση του χωριού· δηλαδή, το ίδιο που θα γινόταν και με οποιοδήποτε άλλο υλικό αγαθό: να καταγραφεί, να απαθανατιστεί ως εικόνα και μνήμη η άυλη συμπύκνωση του χρόνου και του τόπου, για να μεταφερθεί και να φυλαχτεί μαζί με τα υπόλοιπα κειμήλια στη νέα πατρίδα. Η φωτογράφιση της Σινασού, τον Ιούλιο του 1924, στοιχειοθετεί μοναδικό φαινόμενο στη συμπεριφορά των καππαδοκικών κοινοτήτων κατά τη δραματική περίοδο της Ανταλλαγής. Ο τόπος αποτυπώνεται στο φωτογραφικό χαρτί για να διατηρηθεί στη μνήμη, και το τοπίο δεν παύει ποτέ να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι και της συλλογικής συνείδησης και του προσωπικού φαντασιακού: επανέρχεται για να προστατεύσει τη συλλογική ταυτότητα και συνδέει τις αφηγήσεις με τις ερμηνείες, που κάθε εποχή ενεργοποιεί ή αποσιωπά ανάλογα. Η φωτογραφία επιλέγεται γιατί μ' αυτήν, παρά με την αφήγηση, μοιάζει να αποκρυσταλλώνεται ευκολότερα και να διαχέεται ευχερέστερα το συναίσθημα. Μια εικόνα χίλιες λέξεις. Λένε, βέβαια, ότι όταν το πάθος παίρνει τη μορφή αφήγησης δεν φθείρεται: οι φωτογραφίες όμως μας στοιχειώνουν.

Η μοναδική αυτή πρωτοβουλία των Σινασιτών για τη φωτογράφιση πριν από το ύστατο χαιρε στον αγαπημένο τόπο (ας θυμηθούμε εδώ τη λαϊκή πρακτική με την απαθανάτιση των αγαπημένων που φεύγουν για πάντα)

συνδυάζεται απρόσκοπτα με κοινωνικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες των κατοίκων. Η συνείδηση των Σινασιτών για τον τόπο τους, και επομένως η απαθανάτισή του, χαρακτηρίζει την “αστικοποιημένη” κοινωνία τους, απόρροια της οικονομικής άνθησης των συντεχνιών των χαβιαράδων και των μπογιατζήδων στην Πόλη. Συγκριτικά με τις άλλες κοινότητες της Καππαδοκίας, υπήρξε δείγμα διαφορετικής πολιτισμικής αντίληψης, την οποία μετέφερε και καλλιέργησε στον πατρίο τόπο η μακρά θητεία των ξενιτεμένων στο κωνσταντινουπολίτικο ρωμαίικο περιβάλλον, καθώς και η επίδραση του εκπαιδευτικού συστήματος που η μετανάστευση εισήγαγε και στήριξε οικονομικά. Η Σινασός ανήκει στην κατηγορία των καππαδοκικών κοινοτήτων, όπως το Γκέλβερι ή το Νέβοεχιρ, που αστικοποιήθηκαν με πρότυπα ελλαδικά και ρωμαίικα, επειδή οι μετανάστες τους στα μεγάλα αστικά κέντρα διοχέτευσαν το οικονομικό τους πλεόνασμα στην παιδεία, και κατέστησαν έτσι φορείς για τη διάδοση της ελληνικής εθνικής εκπαίδευσης.

Δεν είναι, λοιπόν, τυχαίο που η ελληνόφωνη Σινασός ονομάζεται “Αθήνα της Ανατολής”, όπως και δεν είναι τυχαίο ότι ο φακός το 1924 εστίασε μόνο σε ό,τι ήταν ρωμαίικο. Οι Σινασίτες δεν φωτογράφισαν κανένα μουσουλμανικό κτίσμα. Ο καλαίσθητος μεντρεσές του Mehmet Şakir Paşa μπαίνει πλάγια στο πλάνο μίας και μοναδικής φωτογραφίας. Το τοπίο του χωριού τους

περιορίζεται στους ελληνικούς μαχαλάδες. Η επιλογή δηλώνει με σαφήνεια τον ιδεολογικό προσανατολισμό της σινασίτικης κοινωνίας, του αυτοεγκλωβισμού της στο περίβλημα που είχε δημιουργήσει γύρω της η προστατευτική πολιτική των αποδήμων.

Όταν στο χειρόγραφο με τίτλο “Η Ανταλλαγή” (1957), ο Σεραφείμ Ρίζος, εμπνευστής και πρωτεργάτης της φωτογράφισης, αφηγείται τα σχετικά με τη σύλληψη και την υλοποίησή της, μας παραδίδει την ακριβέστερη μαρτυρία για την αντίληψη των Σινασιτών για τον τόπο τους. Η υιοθέτηση από τη Δημογεροντία της ιδέας του φωτισμένου και ευαισθητοποιημένου Ρίζου πιστοποιεί ότι οι Σινασίτες γνώριζαν καλά την ιδιαιτερότητα του “αστικοποιημένου” χωριού τους. Στην καρδιά της Καππαδοκίας, της χώρας των χωματοκτισμένων τουρκοχωριών και των τραγλοδυτών, η Σινασός αποτελούσε, πράγματι, εξαίρεση. *“Ξεκινώντας κανείς νοτίως από τ’ όμορφο Προκόπιο, τη διοίκηση του τόπου –αφού περνούσεν από τη θαυμασία εξοχή μας του Ζενκί-τσάι, όπου τα αψηλά καρποφόρα και άκαρπα δέντρα καθρεφτίζονταν στα κατινά νερά του ανατολικού μας ποταμιού– έφτανε μετά 45 λεπτών τερπνοτάτη πεζοπορία σε μικρόν ανηφοράκι, πίσω από το οποίο κρύβονταν σαν χαρωπό και μαργιόλο παιδάκι η όμορφη είσοδος του αγαπημένου χωριού μας, που λέγονταν Κάπαλος. Θαμπώνουνταν ο περιηγητής, που τόσα μερόνυχτα περ-*

νούσε στα χωματοκτισμένα χάνια των προηγούμενων τουρκοχωριών, όταν έβλεπε απότομα να υψώνονται μπροστά του αψηλές, πέτρινες κι επιβλητικές οι πρώτες οικοδομές του χωριού”

Το λεύκωμα, που εκδόθηκε τότε, θαμπώνει όντως και σήμερα τον περιηγητή-αναγνώστη με τις φωτογραφίες από “αψηλές, πέτρινες κι επιβλητικές οικοδομές του χωριού”. Δίπλα όμως στις φωτογραφίες των αρχοντικών, των εκκλησιών, των σχολείων, της εξοχής γύρω από το χωριό –έργο των Προκοπιέων φωτογράφων Αναστάση και Ισαάκ Πανταζίδη– απαθανατίστηκαν στιγμές της καθημερινής ζωής: το κλώσιμο του μαλλιού, το νεροκουβάλημα από τη βρύση, εκδρομές και διασκέδασεις, πρόσωπα της σινασίτικης κοινωνίας. Όλα δείχνουν την έγνοια να αποτυπωθεί το σκηνικό μιας ζωής στη μικρασιατική φιλική γη, που τέλειωνε ανεπιστρεπτί, για να μεταφερθεί μαζί με τους πρόσφυγες στην άξενη ζωή που τους περίμενε στην Ελλάδα. Και όλα δείχνουν τον υλικό πολιτισμό μιας ρωμαίικης κοινωνίας που πίστευε ότι ο πλούτος και η κοινωνική θέση οφείλουν να επιδεικνύονται. Συνεπώς, η κίνηση, η αταξία, το δράμα της Ανταλλαγής μένουν εκτός φακού. Τίποτε δεν αφήνει να διαφανεί τι θα ακολουθήσει.

Αναρωτιέμαι πώς λειτούργησαν οι φωτογραφίες αυτές, όταν κυκλοφόρησαν τα εκατό αντίτυπα του λευκώματος, αμέσως μετά την εγκατάσταση των προσφύ-

γων Σινασιτών στην Ελλάδα. Να 'ταν απόδειξη του πλούτου και της ευμάρειας στην πατρώα γη, προς τους Ελλαδίτες που καχύποπτα άκουγαν από το στόμα των προσφύγων “εμείς στην πατρίδα είχαμε”; Να 'ταν η επίδειξη της ταυτότητάς τους, η εικόνα και συντήρηση μνήμης των αγαπημένων, καθώς και κάποιο καταφύγιο και υποσυνείδητη φυγή από τη σκληρή ελλαδική πραγματικότητα των παραπηγμάτων στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Σινασού; Όλα είναι εξίσου πιθανά, μαζί με άλλα για τα οποία δεν θα μάθουμε ποτέ.

Αν όμως αυτή ήταν, όπως υποθέτουμε, η λειτουργία του παλαιού λευκώματος, ποιος είναι ο ρόλος του καινούριου; Μια πρώτη απάντηση θα ήταν: “Η κατά το δυνατόν πληρέστερη καταγραφή της παλαιάς Σινασού”. Δεν μου διαφεύγει βεβαίως ότι οι φωτογραφίες, αλλά και η επιλογή των φωτογραφιών τυπωμένων σε λεύκωμα, όσο και αν εκθειάζονται ως διαυγής καταγραφή της πραγματικότητας, δεν είναι παρά η εικόνα που διάλεξε κάποιος. Φωτογραφίζω σημαίνει καθρέφω, και καθρέφω σημαίνει αποκλείω, μας υποδεικνύουν κάποιοι, *Παρατηρώντας τον πόνο των άλλων**. Με τη σειρά μου ισχυρίζομαι ότι δεν αποκλείω, αλλά επιλέγω. Κάνω τη δική μου επιλογή, μια “κατασκευή” στηριγμένη στη φωτογραφία και την προσφυγική μαρτυρία: γιατί γνωρίζω, επίσης, ότι οι αιτίες που οδήγησαν τους πρόσφυγες και τους συνεργάτες του ΚΜΣ να αποτυπώσουν τη

Σινασό με λόγο και εικόνα συνδέονται απόλυτα με τις συγκυρίες της εποχής. Ελπίζω ότι το καινούριο λεύκωμα θα δείξει πώς λειτούργησαν οι φωτογραφίες τότε, και τι μπορούν να αποκαλύψουν σήμερα για το πολλαπλό παρελθόν.

Διάλεξα τη μαρτυρία του Μακεδόνα Αναστασίου Δάνα, καθηγητή στην Ιερατική σχολή της Καισάρειας το 1909, για να μας οδηγήσει στη Σινασό. Επισκεπτόμαστε με τη σειρά τις συνοικίες, τις εκκλησίες, τα εξωκλήσια, τα σχολειά και, οδηγημένοι άλλοτε από τον φακό των εξαδέλφων, του Αναστάση και του Ισαάκ Πανταζίδη, άλλοτε των Σινασιτών προσφύγων και των επισκεπτών του ΚΜΣ, σταματούμε στα σπίτια των Ρωμιών. Μέλημά μου ήταν οι φωτογραφίες, παλαιότερες, σύγχρονες και μεταγενέστερες του 1924, να συνομιλούν μεταξύ τους.

Συχνά διακρίνει κανείς στα κτήρια τα σημάδια του χρόνου που μεσολάβησε από την Ανταλλαγή ως το 1951 ή το 1959: ορισμένα καλοδιατηρημένα κτίσματα, άλλα εγκαταλελειμμένα και ερειπωμένα — όλα πάντως απολύτως αναγνωρίσιμα —, υποδηλώνουν την παλιά αίγλη. Άλλοτε πάλι, η απουσία, η εξαφάνισή τους από τον χώρο, υπογραμμίζει την αλλαγή που επήλθε τελεσιδικώς με τη Συνθήκη της Λωζάννης. Όπως στα κτήρια και τους χώρους, ο χρόνος που πέρασε αλλού διατήρησε αναλλοίωτες τις σχέσεις και αλλού δημιούργησε νέες ανάμεσα στους ετερόθρησκους συμπατριώτες. Πρό-

σφυγες Ρωμιοί, που επισκέφθηκαν τα πατρία εδάφη 25 ή 35 χρόνια μετά την Ανταλλαγή, φωτογραφίζονται αγκαλιασμένοι με τους συντοπίτες τους Τούρκους, φίλους από τα παλιά, που τους συντροφεύουν στην περιήγησή τους στη Σινασό και στις εξοχές, λες και δεν παρεμβλήθηκε το τραγικό γεγονός της Ανταλλαγής, λες και η ζωή ανασύνταξε τις δυνάμεις της.

Ο θεατής-αναγνώστης στέκεται σε κάθε σπίτι και, με τη βοήθεια των συνοδευτικών κειμένων, μαθαίνει για τη ζωή των ανθρώπων που τα έφτιαξαν και τα κατοίκησαν. Έτσι, εκτός από όσα δηλώνει η φωτογραφία, το κείμενο της προσφυγικής μαρτυρίας γεμίζει τα αρχιτεκτονήματα και τα νοσηματοδοτεί καθώς αναπλάθει επεισόδια της περιπέτειας των ανθρώπων και της κοινωνίας τους. Πράγματι, η ανάγκη, η επιθυμία μας να μιλάμε για τα πράγματα στηρίζεται λιγότερο στα ίδια τα αντικείμενα και πολύ περισσότερο στην αναπαράσταση καταστάσεων, στα πρόσωπα εντέλει που συνδέθηκαν μ' αυτά.

Η Σινασός σήμερα δεν με συγκινεί ως σύνολο ρομαντικών ερειπίων. Η Ιστορία για μένα είναι εκεί ολοζώντανη, καθόλου διατηρημένη. Η Σινασός συνδυάζει τη φυσική, ιστορική και μυθική πραγματικότητα της Καππαδοκίας με μίαν απαράμιλλη αστική αρχιτεκτονική, που στηρίζεται στο τοπίο και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του. Αλλά όπως τα κτίσματα μεταβάλλονται και αλλοιώνονται, έτσι μεταβάλλονται και οι μηχανισμοί πρόσληψης που διαθέτουμε.

Όσο δούλευα το λεύκωμα στη Σινασό (σήμερα Μουσταφάπασα), οι εικόνες, που έπρεπε να τις βάλω στη σειρά, γίνονταν μέρα με τη μέρα ελαφρύτερες: ήταν ανακούφιση να μαθαίνω και να βλέπω τις προσπάθειες για να συντηρηθεί αυτή η πολιτιστική κληρονομιά, όπως την αποκαλούν οι ίδιοι οι κάτοικοι. Η οργάνωση ενός συνεδρίου τον Σεπτέμβριο του 2004 για αυτό τον σκοπό, η προθυμία της Süreyya Aytaş να με βοηθήσει στην ταύτιση ορισμένων σπιτιών τριγυρνώντας μαζί μου με τα ντοσιέ των φωτογραφιών υπό μάλης, το ενδιαφέρον του πρόσφυγα δημάρχου, του Mustafa Özer, αλλά και όλων των Σινασιτών, ο κατάλογος που κατάρτισε το 1990 ο ντόπιος πρώην δήμαρχος, ο Ibrahim Boz, με τα ονόματα των Ρωμιών και των νυν Τούρκων ιδιοκτητών, αποδεικνύουν την έγνοια για τη διατήρηση της ιστορικότητας του τόπου. Κάποιοι θα επισήμαιναν ίσως μίαν υπόρρητη ιδεολογία επιδιώξεων· δίπλα της όμως, συμπληρωματικά και τη δική μου, την ανθρώπινη. Η αφέλεια και η ωφέλεια της συναδέλφωσης των φαντασιώσεων και των εικόνων... Και τα κλικ του φακού να απαθανατίζουν τις στιγμές για να ορίσουν νέα πλαίσια, νέους όρους στη ζωή των ανθρώπων. Μα εγώ δεν χόρταινα να ακούω τον γέροντα Ibrahim Boz στο Kervan restaurant του Προκοπιού να διηγείται τις ιστορίες που άκουγε από τους παλιούς για τους συμπατριώτες του, τους Ρωμιούς. Σήμερα ντόπιοι και πρόσφυγες Τουρκομακεδόνες, κι εγώ μαζί τους, νιώθουμε, ονειρευόμαστε

όλον αυτό τον “κόσμο” αληθινά δικό μας. Όλα αναδίδουν μια ανακουφιστική ανθρωπίνη ζεστασιά. Μνήμες ζώντων και τεθνεώτων συνθέτουν ένα συναρπαστικό

σύνολο. Σοφό το ρητό που κοσμεί ακόμη την εξώθυρα των Ρίζων: “Σήμεραρον εμού, και αύριον ετέρου κι ουδέποτε τινός”.

* Βρήκα εξαιρετικά ενδιαφέροντα την άποψη της Susan Sontag (την οποία χρησιμοποιώ στον πρόλογο) περί συλλογικής μνήμης: Στην ουσία δεν υπάρχει αυτό που λέμε συλλογική μνήμη, η οποία αποτελεί μέλος της ίδιας οικογένειας κίβδηλων εννοιών όπως και η συλλογική ενοχή. Συλλογική εκπαίδευση όμως υπάρχει. Κάθε μνήμη είναι ατομική και δεν αναπαράγεται, πεθαίνει μαζί με το άτομο. Αυτό που ονομάζεται συλλογική μνήμη δεν είναι ανάμνηση παρά συννομολογία: ότι το περί ού ο λόγος είναι σημαντικό, και ιδού η ιστορία για το πώς έγιναν τα πράγματα, με τις φωτογραφίες που εγγράφουν την ιστορία στο μυαλό μας. Οι ιδεολογίες δημιουργούν αποδεικτικά αρχεία εικόνων, αντιπροσωπευτικών εικόνων, που συνοψίζουν τρέχουσες σημασίες και προκαλούν προβλέψιμες σκέψεις, προβλέψιμα αισθήματα (Susan Sontag, Παρατηρώντας τον πόνο των άλλων, μτφ. Σεραφείμ Βελέντζας, εκδ. Scripta, Αθήνα 2003, 91-92).

Ευχαριστίες

Είμαι ευγνώμων στον πρώτο, όπως πάντα, αναγνώστη μου, τον άλλο “Καππαδόκη”, Ηλία Αναγνωστάκη. Θερμές ευχαριστίες στις φίλες μου Βούλα Κόντη, Χριστίνα Αγγελίδη και Μαρία Λαϊνά που μου συμπαραστέκονταν σε χαλεπούς για μένα καιρούς. Ευχαριστίες πολλές οφείλω σε Ρωμούς και Τούρκους Συνασιίτες που αγάλιασαν την προσπάθεια της έκδοσης και τη στηρίζαν. Το λεύκωμα οφείλει πολλά στη βοήθειά τους. Ιδιαιτέρως ευχαριστίες οφείλω στον κύριο Στέλιο Ροΐδη και στον φίλο Λάμπη Παπάδη που ήταν πάντα πρόθυ-

μοι να προσφέρουν ό,τι απαιτούσε η έρευνά μου. Ευχαριστίες οφείλω στους Yusuf Örnek, Mustafa και Yakup Dinler και στο προσωπικό της πανσιόν Gül Konakları, που η φιλοξενία τους με έκανε ακόμη μια φορά να νιώθω σαν στο σπίτι μου.

Τέλος, μεγάλες είναι οι οφειλές μου στο υλικό προφορικής ιστορίας του ΚΜΣ, το οποίο χρόνια τώρα αποτελεί πηγή στοχασμού μου.

Ευαγγελία Μπαλιτά
Συνασός, Gül Konakları
5-20 Σεπτεμβρίου 2004

T O P L U M S A L

Tarih

163
TEMMUZ
2007

Rigas'tan
250 yıl sonra
dertleşme
Herkül Millas

*Türkiye'de
Barış Ortamında
Savaş Travması*
**Hava Taarruzuna
Karşı
Pasif Korunma**
Zafer Toprak

*Kıbrıs'ta Güncel
Bir Tartışma*
Tarih Kitapları
Niyazi Kızılyürek

*Türk Dilinde
Güzide Meseller*
1826'da Paris'te
Yayımlanmış
Türkçe "Fables"
Çevirileri
Hasan Anamur

II. Abdülhamid'in Böbrek Hastalığı, Teşhis ve Tedavisi

Evhamlı Bir Sultan

Böbrek ve idrar yolu enfeksiyonu geçiren II. Abdülhamid'in tedavisini önce Osmanlı, sonra Alman doktorlar ele alır.

Nuran Yıldırım ve Bülent Özeltay'ın kaleminden, 26. sayfadadır.

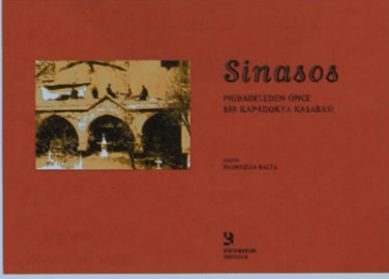

SİNASOS KİTABININ TANITIM TOPLANTISI

MÜBADELE VE MÜBADELE ANILARI ÜZERİNE

Evangelia Balta'nın editörlüğünü yaptığı, Birzamanlar Yayıncılık'ın çıkardığı Sinasos kitabının İstanbul Mimarlar Odası'nın Yıldız'daki binasında yapılan tanıtım toplantısına oldukça geniş bir kitapsever kitle katıldı.

GÜNCEL

AHMET AKŞİT

Tanıtımda konuşmacılar Ayhan Aktar, Esra Danacıoğlu ve Sefer Güvenç kitabın içeriğine değinmekten başka, merkezinde mübadele olan,

Türkiye-Yunanistan'daki azınlıkların sıkıntılarını ele alan konuşmalar yaptılar. Ayrıca *Sinasos*'un yayıncısı Osman Köker, kitabı tanıtan bir konuşma yaptı.

Ayhan Aktar konuşmasında esas olarak mübadelenin Türkiye kısmını, Türkiyeli Ortodoks nüfusun mübadele esnasında ve sonrasında yaşadığı sorunları anlattı. Aktar dinleyicilerin neden sadece Türkiye'deki sorunları ele aldığı sorusu üzerine, mübadeleyle ilgili iki konuşması olduğunu, Yunanistan'da yaşanan sorunları Atina ve Selanik'te anlatmayı tercih ettiğini söyledi.

Sefer Güvenç konuşmasında, 1912 Balkan Harbi'nin Türkiye'de "Balkan Bozgunu" olarak bilindiğini ve bu bozgun esnasında milyonu aşkın insanın yaşadığı yerleri terk edip, Osmanlı İmparatorluğu'nun elde kalan topraklarına göç ettiklerini ve bunlardan yaklaşık yarısının hastalıktan, kötü koşullardan ve kıyımlardan dolayı hayatını kaybettiğini söyledi. Sefer Güvenç, Balkan Harbi ve doğurduğu sonuçlar göz ardı edilerek 1923 Mübadelesi'nin doğru bir şekilde ele alınmayacağını söyledi.

Esra Danacıoğlu ise tarihin bugünden geriye bakılarak oluşturulduğunu belirtti.

Tarihin kimi tarihsel olguların seçilip kullanılmasından başka, aynı zamanda unutulmuş olgulardan geriye kalanlar üzerine inşa edildiğini söyleyen Danacıoğlu, mübadele gibi milyonlarca insanın etkilendiği olayların Türkiye ve Yunanistan'da farklı tarihsel anlatılara yol açmasının, eldeki malzemenin sınırlılığıyla da alakalı olduğunu sözlerine ekledi.

Toplantıda kapanış konuşmasını *Sinasos* kitabının editörü Evangelia Balta yaptı. Bu konuşmanın tam metnini sunuyoruz.

Evangelia Balta:

Eski Yunancada gerçeğe "alitheia" denir; bu sözcük, (Eski Yunancada lethe) "unutulmaya karşı direnen" anlamına gelir. Bütünüyle gerçek, unutmak istemediklerimizdir. Zira belleğin canlı kalması için "tanınmaya", kendini anlayacak, hissedecek, onu benimseyecek birilerine ihtiyacı vardır."

Sevgili konuklar, iyi akşamlar, Sözlere, yeni çıkan bir kitaba "hoş geldin" demek üzere bu akşam burada toplanan sizlere teşekkür etmekle başlamak istiyorum. Osman Köker'in davetini kabul edip "mübadele" ve "mübadele anıları" hakkında söz alan sevgili meslektaşlarıma da müteşekkirim.

Türkçe yayınlanan ilk kitabımın en sevdiğim konuyla, yani Kapadokya ile ilgili olmasının beni son derecede mutlu ettiğini itiraf etmem lazım. Kapadokya konusuna bu güne kadar istediğim ölçüde eğilememiştim çünkü başlarda, Yunanistan'da Osmanlı araştırmaları çalışmalarına öncelik vermeyi kendi kişisel misyonum olarak görüyordum. Bu misyon, insanın genç ve tecrübesizken kendine biçtiği yaşamsal hedeflerden biriydi. Hedeflere varılır ama

bazen çok sevdiğin, seni yaşamsal derecede ilgilendiren konuları ihmal etme pahasına...

Ben atalarımın yurdu Kapadokya'nın, benim tatlı, acı anılarıyla canlanan bu tılsimli bölgenin tutkunu olduğumu daha çocukken, Kavalalı'nın muhacir mahallesinde büyürken hissetmişim. Bu anıların tadı hâlâ damağımda ve büyüdükçe Kapadokya üzerinde çalışmam, adeta varoluşumun olmazsa olmazı haline geldi.

Âdettir, yazar kendi çalışmaları hakkında konuşmaz ya da en azından eskiden bu böyleydi. Ben, editör olarak, yani kendi tarihsel anlatımı yaratmak için başkalarının resim ve öykülerini ödünç almış biri olarak, söylemem gereken her şeyi bu kitabın önsözünde söyledim. Bu önsöz, *Sinasos*'ta 2004 Eylül'ünün bağbozumu günlerinde, pek de tesadüfe

dayanmayan bir nedenle orada olduğum bir sırada, bazı şarap ehli Türk ve Yunanlı dostlarımla hayata geri dönüşümü birlikte kutladığımız günlerde yazıldı.

Sinasos albümünü ortaya çıkarma fikri, daha önceki Ürgüp albümü gibi, işadımı Dr. Yusuf Örneğin beni Ürgüp Kayakapı projesine davetiyi kafamda şekillenmeye başlamıştı. 2003 Mart'ındaki ilk toplantımızda projeye, göçmenlerin anavatan anılarıyla, onların yıllar sonra, ziyaretçi olarak bu topraklara geri döndüklerinde çektikleri fotoğrafları birleştiren bir dizi tarihi araştırmayı da dahil etme kararını almıştık.

Ama siz şimdi bana, "bu tarih midir??" diye sorabilirsiniz. Ve ben de altını çizerek diyorum ki, evet bu tarihtir, gerçek kişiler yaşamış tarihidir, atalarımızın, ailelerimizin, Rumların,

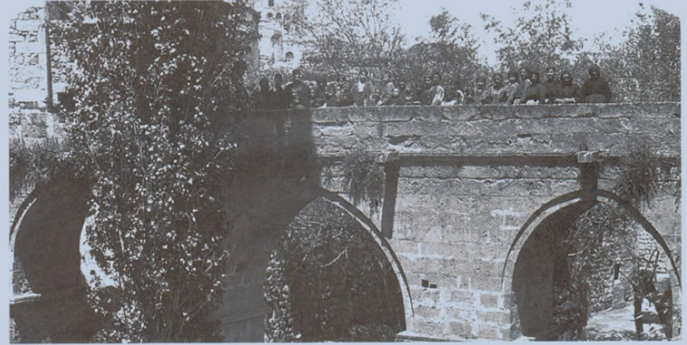
Türklerin hatırladıklarını, ortaklaşa yaşadıklarını, gerçeklerini masaya yatıran bu insanların tarihidir. Eski Yunancada gerçeğe alitheia denir; bu sözcük, (Eski Yunancada Iethe) "unutulmaya karşı direnen" anlamına gelir. Ve ben de şunu eklemek istiyorum: Bütünüyle gerçek, unutmak istemediklerimizdir. Zira belleğin canlı kalması için "tanınmaya", kendini anlayacak, hissedecek, onu benimseyecek birilerine ihtiyacı vardır. Ve bu süreç duyguyla, karışık duygularla, olumlu, olumsuz duygularla yaşanarak yol alır. Hasret ama beraberinde matem, sevgi ama beraberinde nefret. Bu duygular bizi ürkütmemeli, onları anlamaya çalışmalıyız. Bunlardan kurtulma çabası içinde olmayalım çünkü ancak o zaman bu duygular, kestirme sonuçlara varmada birer araç olmaya hizmet etmeyeceklerdir. Son yıllarda tarih ve sosyal bilimler, duygusal yapı ile düşünsel yapı arasındaki sıkı bağları tahlil etme konusuna giderek yoğunlaştılar. Dolayısıyla bu perspektifte ötekinin gerçeğini aramak için doğru/yalın, hatalı/dürüst süzgeçi yetersiz kalıyor. Bu yol sadece sabit fikirlerle saptanmaya, anlamsız kutuplaşmalara götürüyor. Bundan ötürü, burada ele alınan metinler, (yani Yunanlı ve Türk göçmenlerin anlatımları) resmettikleri kültürün ve kendilerini vücuda getiren belirli tarihi anın çerçevesinde yorumlanmıştır. Bildiğimiz gibi insan belleği her şeyi mekanik bir şekilde kaydetmez, geçmiş depolamaz; bugünün ve toplumsal çevrenin etkisi altında tekrar şekillenir. Fotoğraflara eşlik etmek için seçtiğim metinler, zamanın hâkim ideolojisince etkilenmiş bir tarih bilincini temsil etmektedir. Yani demek istediğim sevgili konuklar, bu metinlerin bir dönemin kaynakları olduğudur; bu metinler tarih yazmaktadır.

Şimdi hepinizin önünde Aris Çokonas'a teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Kendisi,

büyük bir ustalık ve hassasiyetle metinleri Türkçeye aktarıırken göçmen söyleminin inceliklerini maharetle bu dile yansıtmıştır. Tüm yüreğimle kendisine teşekkürlerimi iletıyorum. Aris Çokonas'ın bu yıl Balkan Edebiyatı Çevirileri birinci ödülünü almış olması da bir tesadüf eseri değildir. Çevirmen olarak onu seçtiği için yayıncım Osman Köker'e de ayrıca teşekkür ediyorum.

İtiraf etmeliyim ki, Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'nde yaptığım çalışmalar sırasında karşılaştığım tarihi anlatılardan çok büyük bir haz duyuyorum çünkü eleştirel bir yaklaşımla da olsa kendimi her türlü gerçeğe açık tutuyorum ve metinlerin satır aralarında, Kapadokya'da yaşayan insanlar arasındaki ilişkilerin sadece tarihi birer belge olmadığını keşfediyorum. Ama en önemlisi, böyle metinler sayesinde hem kendimle hem de başkalarıyla hesaplaşabiliyor olmam. Çünkü böyle metinler olaylara şekil verir, onları gözler önüne serer, ölçütleri gözle görünür kılar ve son tahlilde insanlığın ihtiyacı da budur. Dolayısıyla sabahın erken saatlerinde Sinasos henüz uykudayken Pingos'un evininin önündeki kaya üzerinde oturmak ve hayallere dalmak benim için bir tür ibadet, derin bir kişisel ihtiyaç olmuştur. Köye hâkim bu noktadan Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'ndeki Rum göçmenlerle bütünleşirken, Makedonya'nın ormanlarını, dağlarını, ovalarını terk edip, Kapadokya'nın bu çorak, tuhaf coğrafyasına gelen "öteki" göçmenlerin, yani Türklerin bana söyleceklerini kavramaya da gayret ederim. Ve işte o anda içimde, kaybetmiş olduğum kendi yakınlarımla da sohbet arzusunu şiddetle hissederim.

Beni dinleyen sevgili konuklar, kendi insanlarımızı beraberce anmak üzere buraya geldiğiniz için sizlere çok çok teşekkür ederim.

Bugünkü adı Mustafapaşa olan Sinasos'tan, *Doğu'nun İncisi Sinasos* adlı albüme yayınlanmış bazı fotoğraflar.